

VEREENIGING
TER BEOEFENING VAN DE KRIJGSWETENSCHAP.

1885—1886.

*Vergadering van Donderdag, 25 Maart 1886, des avonds
ten half acht ure. *)*

Voorzitter: de Heer PEL.

Aan de orde is de ballotage der kandidaten.

De VOORZITTER verzoekt de heeren van Beyma en Camphuis het stembureau te willen uitmaken.

De uitslag der stemming is, dat met algemeene stemmen tot leden worden aangenomen de heeren:

A. F. G. G. Schwartz, 1e Luit. der Infanterie a./d. K.M.A. te Breda, en J. C. Santhagens, Majoor der Infanterie te Groningen.

Aan de orde is hierop de voordracht van den heer A. L. W. SEYFFARDT, Majoor bij den Generalen Staf, over de *Organisatie en oefening van de Nederlandsche bezettingstroepen*.

De heer SEYFFARDT: Mijne Heeren! Het Nederlandsche leger zal niet licht worden geroepen tot het voeren van een aanval-lenden oorlog; eenigszins waarschijnlijker, of wellicht beter gezegd niet geheel onmogelijk, is het geval dat eene Neder-

*) Door grooten spoed bij het drukken van dit Verslag, wegens de te houden discussie in de eerstvolgende vergadering, volgt de pagineering van dit Verslag op die van Verslag V. Om dezelfde reden zal de kaart (Bijlage A) eerst bij het Verslag der discussie gevoegd worden.

De Secretaris.

landsche legerafdeeling van meerdere of mindere sterkte, gedwongen of vrijwillig deelnemende aan den strijd tusschen twee groote mogendheden, buiten onze landsgrenzen zal optreden. Meer waarschijnlijk, ja zeer goed mogelijk wordt het geval, dat ter handhaving onzer neutraliteit het Nederlandsche leger, op dergelijke of op andere wijze als zulks in 1870 plaats had, meer of minder dicht aan de grenzen wordt opgesteld, om het overschrijden dier grenzen door de legerafdeelingen der oorlogvoerende partijen krachtadig te beletten. Hetzij uit die handhaving onzer neutraliteit, hetzij uit geheel andere oorzaken, kan echter ook een oorlog voortvloeien, die ons onafhankelijk volksbestaan door een inval in ons land en dus door een aanval op onze verdedigingsliniën ernstig bedreigt. Zulk een aanval, die alsdan vrij waarschijnlijk door een groote overmacht zal geschieden, is zeer zeker de gebeurtenis die voor ons het gevaarlijkst mag worden genoemd en waartegen wij dus ten allen tijde op onze hoede moeten zijn, te meer daar zulk een aanval betrekkelijk onverwacht zal komen en ons weinig tijd tot voorbereiding voor den strijd zal worden gelaten.

De verdediging van Nederland tegen overmachtige aanvallen is en blijft dus de zware doch eervolle hoofdtak voor het Nederlandsche leger, waartoe het in vreedstijd zooveel mogelijk moet worden voorbereid en waarmede de organisatie van dat leger wel degelijk rekening moet houden; zonder dat die voorbereiding en die organisatie te eenzijdig is, zoodat het leger ook voor andere gevallen bruikbaar is te noemen.

Wordt ons leger tot die hoofdtak wel genoegzaam voorbereid? Houdt de organisatie wel in voldoende mate rekening daarmede? Ik vermeen van niet, en zal om dat te bewijzen u in korte trekken de noodlottige organisatie van het jaar 1881 in herinnering brengen.

Ik noem die organisatie vooral daarom noodlottig, omdat zij ons twee en veertig compagnieën infanterie, zegge tien en een half bataljon van het hoofdwapen, ontnam, die wij als bezettingstroepen in de vesting Holland zoo uitstekend hadden kunnen gebruiken, en die zeer waarschijnlijk, zoo al niet voor goed, dan toch voor zeer langen tijd verloren zijn. Die organisatie

ontnam aan de divisieën van het veldleger de, vóór dien tijd ook in vreedstijd in taktisch opzicht, onder de bevelen van den divisie-commandant staande cavalerie, in plaats van er de veld-artillerie bij te voegen, die er evengoed bij behoorde. Die organisatie schafte de acht vesting-artillerie-afdeelingen af, die wel is waar door hunne ongelijke sterkte schijnbaar van orde en regelmaat afweken, doch die bij de toenmalige acht verdedigingsstellingen pasten, om er ons voor in de plaats te geven vier regimenten vesting-artillerie, die wel is waar gelijke sterkte hebben, doch nu ook nergens in passen. Integendeel, die organisatie der vestingartillerie moet bij den overgang tot den oorlogstoestand tot velerlei verwarring aanleiding geven, vooral ook omdat de vier regimentscommandanten in vreedstijd tevens commandanten voor het materieel der artillerie zijn en dit uit den aard der zaak in oorlogstijd niet kunnen blijven. Zeer sterk komt dit bijv. nit voor den commandant in het 2de artilleriecommandement, die als zoodanig het materieel beheert, zoowel in de Stelling van Amsterdam als in het noordelijk gedeelte der Nieuwe Hollandsche Waterlinie en dit toch zeker niet in oorlogstijd kan blijven doen, zelfs het onwaarschijnlijke geval aannemende, dat die hoofdofficier alsdan geen andere betrekking krijgt.

Ik zoude nog verder kunnen gaan met de nadeelen der organisatie van 1881 te bespreken, doch dit is niet het doel van ons samenzijn; ik keer dus van het ingeslagen zijpad terug om de bedoelde organisatie, voor zoover ze voor ons hier van belang is, even te resumeeren; hierbij springen van zelve zonder ze te noemen meerdere nadeelen vooral voor 's lands directe defensie in het oog.

Volgens de organisatie van 1881 staat het wapen der *infanterie*, ter sterkte van 9 regimenten, elk van 5 bataljons, die op hunne beurt ieder weder 4 compagnieën tellen, onder een technischen chef, den inspecteur der infanterie, doch niet onmiddellijk. De negen regimenten zijn namelijk gelijkelijk verdeeld in 3 divisieën, elk onder een divisiecommandant, welke opperofficier bestemd is om in oorlogstijd als tactische chef van

het 4/5 gedeelte van de infanterie zijner vredes-divisie op te treden. Het overige 1/5 gedeelte, de bezettingsbataljons (het 3de bataljon van het regiment grenadiers en jagers en de 5de bataljons van elk der acht regimenten infanterie) zijn in vredes-tijd nagenoeg geheel onttrokken aan den onmiddellijken invloed hunner tactische chefs, de fort-, groep- en stellingcommandanten.

Het wapen der *cavalerie*, ter sterkte van 3 regimenten, elk van 5 escadrons en 1 depotescadron, staat in vredestijd onder den inspecteur der cavalerie, die in oorlogstijd, hetzij de zelfstandige cavaleriebrigade aanvoert, hetzij als commandant der cavalerie van het veldleger bij het hoofdkwartier van dat leger optreedt. De regimenten cavalerie zijn bij hunne nummers aangewezen, om in vredestijd bij het houden van oefeningen op groote schaal en ook in oorlogstijd geheel of gedeeltelijk aan de divisien infanterie te worden toegevoegd of om tot de divisien te behooren. Behalve nu en dan gedurende zeer korten tijd bij grootere oefeningen hebben de divisiecommandanten dus in vredestijd geene bemoeiingen met de cavalerieregimenten, waarvan ze in oorlogstijd geheel of ten deele de tactische chefs zijn.

Het wapen der *artillerie*, zoowel de bereden- als de vesting-artillerie, staat in vredestijd onder een technischen chef, den Inspecteur der Artillerie. De bereden artillerie, ter sterkte van 3 regimenten veldartillerie, het korps rijdende artillerie en het korps pontonniers heeft echter onder den Inspecteur een Commandant, die in oorlogstijd aan het hoofdkwartier van het veldleger optreedt als commandant der artillerie van dat leger. De 3 regimenten veldartillerie tellen elk 6 batterijen en 2 treincompagnieën, verdeeld in 2 afdeelingen van ongelijke sterkte, zoodat in oorlogstijd de eene afdeeling vier, de andere twee batterijen telt; in vredestijd behooren de twee treincompagnieën tot deze laatste afdeeling. Het korps rijdende artillerie is twee batterijen sterk. De tactische chefs der regimenten veldartillerie, de divisie-commandanten, hebben in vredestijd geen andere bemoeiingen met het regiment, dat in oorlogstijd onder hunne bevelen komt, dan vroeger ten opzichte van de cavalerie is medegedeeld. Hetzelfde geldt den Inspecteur der Cavalerie, in

oorlogstijd commandant der zelfstandige cavalerie-brigade, ten opzichte van de aldan bij die brigade behoorende rijdende batterijen.

De vesting-artillerie, ter sterkte van vier regimenten, en het korps torpedisten, heeft onder den Inspecteur nog een technischen chef, den Commandant der vesting-artillerie, welke opper- of hoofdofficier in oorlogstijd zijn commando moet nederleggen, als wanneer de vier regimenten vesting-artillerie, die elk tien compagnieën sterk zijn, met opheffing van het regimentsverband, onder hun tactische chefs, de fort-, groep- en stellingcommandanten komen. Deze tactische chefs krijgen de vesting-artillerie even als de infanterie en de nog te noemen genietroepen in vreedstijd slechts van tijd tot tijd (dat is volstrekt niet ieder jaar) onder hunne bevelen, gedurende de dagen of weken, dat er forttoefeningen worden gehouden in het deel der stelling, waarvan bedoelde troepen in oorlogstijd de bezetting uitmaken.

Het wapen der *genie*, dat is behalve het korps genietroepen ook de officieren en opzichters, die tot den staf der genie behooren, deelen het lot der andere wapens; de drie veldcompagnieën, bestemd voor de drie divisieën, en de drie vestingcompagnieën, bestemd voor de verdedigingsliniën zijn, behalve nu en dan bij veldtoefeningen op groote schaal, of bij forttoefeningen, geheel onttrokken aan den invloed hunner tactische chefs: voor het veldleger de divisie-commandanten, voor het bezettingsleger de fort-, groep- en stelling-commandanten. Zij staan in vreedstijd uitsluitend onder den technischen chef, den Inspecteur der Genie.

De oorlogsorganisatie van de staven en van de hoofdkwartieren der bevelhebbers van de grootere eenheden voor het veldleger is officieel vastgesteld; in vreedstijd zijn de staven der drie divisieën infanterie in zooverre geformeerd, dat de chef van den staf der divisie en een der kapiteins-adjuncten aan den divisie-commandant zijn toegevoegd, en ook de majoor-intendant der divisie aanwezig is. Omtrent de organisatie der staven en hoofdkwartieren van groep- en stellingcommandanten is officieel niets bekend; op papier zullen de staven zeker wel

georganiseerd zijn, ten minste bij de fortmanoeuvres, in het laatste vijftal jaren gehouden, had elke groepcommandant een bepaalden staf. Eerst sinds 1 Mei 1885 is de commandant van de stelling van Amsterdam en die van de Nieuwe Hollandsche Waterlinie ook voor vreedstijd benoemd en is aan elk dier opperofficieren behalve een kapitein-adjutant, die hem meer bepaaldelijk bij de zaken het bevelhebberschap de Militaire Afdeeling aangaande, moet ter zijde staan, een hoofdofficier of kapitein van den generalen staf toegevoegd. Sinds de verschijning van het *Recueil Militair* in het begin van Januari van dit jaar is het geheim opgeheven en publiek geworden dat de dirigerende officieren van gezondheid 1ste klasse, hoofden in het 1ste en 2de militair-geneeskundige district, in oorlogstijd zullen optreden als chef van den geneeskundigen dienst in de stelling van Amsterdam en in de Nieuwe Hollandsche Waterlinie. De commandanten der overige stellingen en die van alle groepen en forten zijn wel aangewezen, doch die aanwijzing is geheim om redenen, die niet bekend en niet gemakkelijk te gissen zijn. Die geheimhouding moet nadeelig werken, niet alleen door het meer omslachtige der dienstcorrespondentie (welke echter door de dubbele couverts, die geheime brieven eischen, een voordeel is voor de fabrikanten van dienstenveloppen) doch meer nog doordat de geheim aangewezenen zich nimmer zoo verantwoordelijk kan gevoelen als hij, die in vreedstijd reeds den naam van zijne zware verplichting in oorlogstijd draagt, en daaraan op die wijze als 't ware elken dag herinnerd wordt.

Behalve bij de cavalerie en bij het korps genietroepen bestaan er in vreedstijd geen depots, deze worden eerst in oorlogstijd opgericht, doch het kader is er in vreedstijd voor aangewezen.

Ziedaar in 't kort de organisatie van 1881: het veldleger in vreedstijd wat de infanterie aangaat onder de bevelen van de chefs, die het in oorlogstijd zullen aanvoeren; de cavalerie, de artillerie en de genietroepen nu en dan zeer tijdelijk onder die chefs. Het bezettingsleger in vreedstijd wat de infanterie aangaat onder de bevelen van de chefs voor het veldleger bestemd, de vestingartillerie alleen onder technische chefs, de genietrooe-

pen evenzoo. Slechts nu en dan tijdelijk een deel dier infanterie, dier vestingartillerie, dier genietroepen gedurende korten tijd onder de vermoedelijke aanvoerders (de geheim aangewezenen) in oorlogstijd. Dit laatste is bij de bezettingstroepen nog van meer nadeeligen invloed dan bij het veldleger omdat de tactische eenheden hierbij in vreedstijd ook onder de aanvoerders in oorlogstijd staan; terwijl de bezetting, bijv. van een fort, in vreedstijd of niet of slechts ten deele onder de bevelen van den commandant in oorlogstijd is.

Reserve- en aanvullingstroepen tot het leger behorende bestaan niet; vermoedelijk moeten de schutterijen daarin voorzien, ja wellicht is er zelfs wel op schutterijen of deelen er van tot *onmiddellijk* gebruik als bezettingstroepen gerekend 1). Bij de ontwerper van de besproken organisatie zat echter het denkbeeld voor, door middel van een nieuwe schutterijwet de gewapende burgermacht bruikbaar te maken tot aanvulling en versterking van het leger. Wat de infanterie betreft, bestond zelfs het plan om de bezettingstroepen niet alleen al dadelijk met schutterijafdeelingen te versterken, doch zelfs de oorspronkelijk als bezettingstroepen aangewezen bataljons infanterie waren bestemd om door schutterijafdeelingen te worden vervangen en zelf in het veldleger te worden opgenomen. Het was dan ook uit dien hoofde dat een afzonderlijke organisatie van bezettingsinfanterie, die uitsluitend voor dat doel en niet voor den dienst te velde wordt opgeleid, ondoelmatig en verkeerd werd geacht.

Zooals bekend is, kwam de bedoelde schutterijwet niet in openbare behandeling bij de Staten-Generaal, doch al ware die wet aangenomen, dan nog zoude een schutterij, die in vreedstijd bij hare oefeningen niet onder militaire tucht staat, al werd

1) In de 3de Aflevering van de Militaire Gids van 1885 wordt op bladz. 139 bepaaldelijk gesproken van: „het govaarlijke voornemen „om de compagnieën artillerieschutterij met hun officieren in oorlogstijd deel te doen uitmaken van de bezetting der forten in buitenste „linie.”

Is zulks waar dan zoude hierdoor het meest sterk sprekende bewijs geleverd zijn van de geheel onvoldoende getalsterkte der vesting-artillerie.

ze ook overigens voldoende geoefend (hetgeen volgens de ontworpen schutterijwet nog in 't geheel niet het geval was) onbruikbaar zijn om dadelijk of zeer spoedig op te treden bij het veldleger en nog minder bij de bezettingstroepen.

Men staat dus op dit oogenblik voor het feit dat het aantal volgens de organisatie officieel aangewezen bezettingstroepen volkomen onvoldoende is voor de behoefte, zelfs voor de op dit punt meest bescheiden wenschen en dat de infanterie in het algemeen geoefend wordt alsof het bataljons waren voor het veldleger bestemd, hoewel wat dit laatste punt aangaat er den laatsten tijd wel eenige verbetering is waar te nemen.

De toenmalige kapitein van den generalen staf Rooseboom kwam in de „Vragen des Tijds” van 1880 langs een uitgewerkte berekening tot de slotsom dat voor bezettingstroepen 26 bataljons infanterie en tot bewaking tusschen de werken nog 8 bataljons van dat wapen noodig zijn, zoodat van de 45 aanwezige bataljons er slechts 11 voor het veldleger overblijven. Wat de vestingartillerie aangaat zoo achtte hij de beschikbare macht van dat wapen onvoldoende, terwijl hij zegt dat zelfs bij de meest bescheiden eischen voor eene eenigszins bevredigende bezetting aan de volgens de organisatie (doch niet eens in de werkelijkheid) aanwezige 8000 man minstens 2 à 3000 man zouden moeten worden toegevoegd 1).

Zij, die met aandacht het bedoelde Artikel dat den naam draagt van: „De aanstaande reorganisatie van het Nederlandsche leger” hebben nagegaan, zullen zeer zeker den schrijver niet van overdreven eischen beschuldigen. De stelling bij Heusden, Geertruidenberg en de forten aan de Waal bij Nijmegen en aan de Maas bij 's-Hertogenbosch zouden nu vermoedelijk niet worden bezet, ofschoon dit voor Geertruidenberg een vraagpunt blijft; de bezetting van Ter Neuzen is wellicht wat ruim ge-

1) Volgens Bijlage K. bladz. 195 van de „Bepalingen en voorschriften omtrent organisatie, garnizoensindeeling en mobilisatie van het leger” is de sterkte eener compagnie vestingartillerie met inbegrip der officieren 173 man, dat is te zamen voor de 40 compagnieën 6920 man, dus lang niet de 8000, waarop Rooseboom rekende.

nomen. Daarentegen is door den schrijver niets gerekend voor de stelling van Amsterdam, het fort IJmuiden en het fort Nieuwe Maasmond.

Wordt ons land dan ook met een directen aanval bedreigd, dan kan er onder de tegenwoordige omstandigheden van geen eigenlijk veldleger sprake zijn. Hoogstens zal men over eene infanterie-divisie van een twaalfstal bataljons vrijelijk kunnen beschikken, zoolang een landing op de kust niet is te verwachten.

Kent men dan ook aan onze schutterijen niet de waarde toe om, ten deele onmiddellijk en overigens al zeer kort na het uitbreken van een oorlog, deel uit te maken van bezettingen of veldleger en onder die *men* zullen de meesten onzer, zoo niet allen zich wel scharen, dan is alleen een lijdelijke verdediging bij een aanval van een overmachtigen vijand op ons land nog mogelijk en is er van een veldleger, dat is van een georganiseerde grootere troepenmacht, die niet aan een bepaalde plaats is gebonden, slechts in zeer bescheiden mate sprake. Het vraagstuk der levende strijdkrachten eischt dan ook dringend, zeer dringend eene spoedige, ja eigenlijk eene onmiddellijke oplossing.

Zijn er nog onder U, die er aan mochten twifelen of het getal van 9 bataljons infanterie voor bezettingstroepen ten eenenmale onvoldoende is, ik geloof het niet. Ware dat zoo, ik zoude vragen of 2 bataljons voor de stelling den Helder, 2 bataljons voor de stelling Brielle-Hellevoetsluis, 2 bataljons voor de stelling bij Willemstad iets anders zouden mogen worden genoemd dan voorloopige bezettingen, dat wil zeggen dan bezettingen, die bij een werkelijken aanval op de stelling aanzienlijk zouden moeten worden versterkt. Doch dan zijn er reeds zes van de negen bezettingsbataljons verbruikt, terwijl er voor de geheele Nieuwe Hollandsche Waterlinie, voor de stelling van Amsterdam, voor de sperforten van land- en waterwegen enz. niet meer dan drie zouden overblijven, een getal dat onder het verdeelen nagenoeg niets zoude blijken te zijn.

Het ligt buiten het bestek mijner lezing om hier te bespreken hoe voorzien moet worden in de geheel onvoldoende sterkte onzer levende strijdkrachten. Het vraagstuk van den persoonlijken

dienstplicht, van den algemeenen weerplicht, van de vermeerdering van het aantal dienstplichtige jaren voor de militie, om zoodoende eene leger-reserve te verkrijgen die in de plaats der verouderde schutierijen kan treden enz., blijven dus nu buiten beschouwing. Slechts de meest gewenschte organisatie der bezettingstroepen zal hier worden besproken, waarbij wij er steeds aan zullen denken dat we ons in Nederland bevinden, en zullen trachten geene uitstapjes naar het schoone, doch slechts in gedachten bereikbare land Utopia te maken.

Op den voorgrond wordt gesteld dat geheele scheiding in opleiding van veld- en bezettingstroepen, wat de infanterie betreft, door mij onmogelijk wordt geacht, omdat welke optimistische gedachten men ook koestert omtrent de toekomstige legersterkte, deze toch altijd uit den aard der zaak beperkt zal zijn. Door een goede organisatie, waarbij op de hoofdbestemming van het Nederlandsche leger, de verdediging van den vaderlandschen bodem, wordt gelet zonder de nevenbestemmingen, handhaving onzer neutraliteit enz., uit het oog te verliezen, wordt van zelf ook aan de infanterie der bezettingstroepen eene opleiding en oefening gegeven overeenkomende met hetgeen in oorlogstijd van die infanterie in de meeste gevallen zal worden gevorderd.

Als de eenige juiste grondslag voor de organisatie van elk leger, dus ook van het Nederlandsche, moet de eisch worden gesteld dat bij het uitbreken van een oorlog zoo min mogelijk nieuwe formatiën (ook van staven) moeten plaats hebben. De oorlogs-organisatie moet de grondslag wezen voor de vredes-organisatie; deze laatste mag slechts in de sterkte der onderdeelen verschillen met die in oorlogstijd en die sterkte moet zoo groot zijn als 's lands geldmiddelen zulks slechts eenigszins toelaten.

Een ander hoofdbeginsel van elke legerorganisatie, dus ook van de Nederlandsche, moet zijn dat de troepen reeds in vredes-tijd zooveel doenlijk gesteld zijn onder de bevelen van de bevelhebbers, zoo van hooger en als van lageren rang, die hen in oorlogstijd zullen aanvoeren; aan deze bevelhebbers wordt door mij in het algemeen den naam van tactische chefs der troepen

gegeven. In de lagere rangen is de tactische chef tevens de technische chef, dat is, hij is verantwoordelijk ook voor alle détails van opleiding en oefening der onder zijne bevelen gestelde troepen en dat kan ook gemakkelijk daar hij tot hetzelfde wapen behoort als de personen, wier opleiding en oefening aan hem zijn toevertrouwd.

De hogere tactische chefs krijgen echter troepen van verschillende wapens onder hunne bevelen en het zoude eene onbillijke en onmogelijk te vervullen eisch zijn, dat zij met alle détails van personeel en materiëel der verschillende onderdeelen bekend en daarvoor verantwoordelijk zouden moeten zijn. Om die zwaarigheid op te lossen moeten naast, doch niet boven (zooals nu met den Inspecteur der Infanterie ten opzichte van de Divisie-commandanten geschiedt) die hogere tactische chefs, de technische chefs, dat zijn de inspecteurs der wapens en chefs van dienstvakken zijn geplaatst. Deze zijn verantwoordelijk voor alle détails in opleiding en oefening van de troepen van hun wapen of van de personen tot hun dienstvak behoorende, terwijl tevens aan hen het toezicht op het materiëel is opgedragen. Aan het Departement van Oorlog valt dan de taak ten deel te zorgen om door goede instructiën den werkring zoowel der tactische als der technische chefs en hunne onderlinge verhouding te regelen.

Alvorens de gewenschte organisatie der Nederlandsche bezettingstroepen nader te bespreken, dient eerst in beginsel te worden uitgemaakt of er een afzonderlijk wapen van die troepen moet worden gevormd, zoodanig dat de soldaat der bezettingstroepen tegelijk infanterist, vestingartillerist en geniesoldaat is. Ook ik ben wel eens in Utopia geweest en meende toen dat eenmaal de organisatie van ons bezettingsleger zoodanig zoude moeten worden dat de bezetting van elk der verschillende werken, bijv. om de gedachten te bepalen tot het fort Ruigenhoek, één compagnie zoude uitmaken, onder het bevel van den kapitein-fort en tevens compagniescommandant in vredes- en in oorlogstijd. In mijne verbeelding zag ik die compagnie op oorlogsterkte in rij en gelid staan, ongeveer een tweehonderd man, gekleed

nagenoeg als de tegenwoordige vesting-artillerie; ik zag ten minste niet de zoo leelijke en toch dure gele uitmonstering, die onze infanterie zoo ontsiert. De minderen, ook de onderofficieren hadden een mouwvest aan met korte panden, van het model nu bij de cadetten in gebruik; een mantel, niet een kapotjas, werd gerold over den schouder gedragen; allen hadden, even als nu de genietroepen, vetlaarzen aan, waarin de pantalon was gestoken. De bewapening bestond voor allen uit een geweer met een eenvoudig klepvizier voor twee afstanden (1) de bajonet was niet op het geweer geplant, doch werd op de sabelscheede in twee lussen vastgehouden; de sabel was van sommigen hakmes of wel kapmes, van anderen een zaag.

Al die bezettingssoldaten hadden de eerste paar maanden van hun dienstdtijd gelijke opleiding gehad; in dien tijd waren ze tot soldaat gevormd, hadden de behandeling van het geweer geleerd, handlangersdienst bij het geschut gedaan en eenige eenvoudige pionierwerkzaamheden verricht. In dien tijd had de compagniescommandant, voorgelicht door de officieren en door het mindere kader, de gelegenheid ieders bijzondere eigenschappen op te merken en naar gelang van de grootte der compagnie (fortbezetting) en van de behoefte een grooter of kleiner getal te bestemmen om opgeleid te worden tot scherpshutter, anderen tot kanonnier, weder anderen tot pionier. Rekening houdende met 's menschen ijdelheid werden de bezettingssoldaten, die aan de vereischten voor bovengenoemde bijzondere betrekkingen gesteld, voldeden, voorzien of van een paar gekruiste geweren of van een paar gekruiste kanonnen of van een helm van rood laken op de linkermouw, natuurlijk gepaard aan een soldijverhooging. Alle korporaals hadden een dergelijk teeken en somwijlen meerdere op de mouw, dit was een der voorwaarden van het korporaal worden. Aan de onderofficieren, die goed betaald werden, werden ook zware eischen gesteld, zij hadden allen een of meer der boven beschreven insignes in goud ge-

(1) Op de sorten waren vermoedelijk geweren voorhanden met vizieren ook voor grootere afstanden, bestemd voor scherpshutters; om zulke zaken wordt toch in Utopia ook wel gedacht.

borduurd op de mouw. De opleiding tot scherpschutter, kanonnier en pionier geschiedde groepswijze in de standplaats van den groepcommandant, die al de bezettingstroepen van zijn groep in een bataljon of regiment vereenigd, steeds onder zijne bevelen had. De gezamenlijke bataljons en regimenten der verschillende groepen, tot een stelling of linie behoorende, stonden onder de bevelen van den stelling- of liniecommandant, die de bevoegdheid had van een divisiegeneraal, niet van een Nederlandschen in vredetijd, doch van een werkelijken, dat is de bevoegdheid van een tactischen chef.

Zoolang ik nog met mijne gedachten in Utopia verwijde, vond ik dat alles uitmuntend ingericht, doch weder in Nederland teruggekeerd, ontdekte ik vele bezwaren aan een dergelijke inrichting verbonden. In de Militaire Gids van 1885 doet een zekere Batavus zich als een ijverig voorstander van een afzonderlijk wapen — de bezettingstroepen — kennen. De bezettingstroepen, die volgens Batavus een sterkte van 15000 à 16000 man moeten hebben, zouden een kern vinden in de nu ongeveer 7300 man sterke vestingartillerie en een afzonderlijk wapen vormen. Aan dat wapen zouden dan geniesoldaten, trein- en hospitaalsoldaten moeten worden toegevoegd.

Waarom de geniesoldaten ook niet even als bij de door mij in gedachten in Utopia geziene compagnie of fortbezetting van Ruigenhoek tot het wapen der bezettingstroepen van Batavus behooren en een uitzondering maken op den algemeenen regel is mij een raadsel; een geniesoldaat is geen genieofficier en de opleiding tot een goed geniesoldaat zal wel geen meer tijd en moeite vorderen dan die tot een goed vestingartillerist. Doch dit is eigenlijk eene bijzaak en werpt het geheele stelsel volstrekt niet omver.

Behalve de bezettingstroepen behooren nog tot het vestingleger van Batavus — dat hij geheel afgescheiden van het veldleger wil houden — de bewakingstroepen ter sterkte van 6 bataljons à 5, en 4 bataljons à 4 compagnieën elk; die bewakingstroepen behooren tot het wapen der infanterie en moeten c. q. medewerken tot handhaving der neutraliteit aan de grenzen.

Deze zoogenaamde bewakingstroepen zullen — altijd volgens Batavus — de kern moeten vormen van de bezettingen der tusschen de forten gelegen terreingedeelten en, bij eene bedreiging van de stelling, aangevuld moeten worden door troepen van het veldleger. De forten toch maken als 't ware slechts het geraamte der stelling uit; door het bezetten van het terrein tusschen en wellicht ten deele vóór de forten ontstaat pas de stelling. Batavus eischt dat zijn zoogenaamde bewakingstroepen te huis zijn in de terreinen tot welker verdediging zij geroepen zullen worden; hun taak zoude verder zijn om bij het in staat van verdediging brengen der stelling de noodige versterkingen en versperringen tusschen en achter de forten te maken, hulp en toezicht te verleen en bij het stellen der inundatiën en het opruimen van het voorterrein. Volgens Batavus staan die bewakingstroepen onder die groepcommandanten welke den kolonelsrang hebben; van een regimentsverband der bewakingstroepen schijnt bij hem geen sprake te zijn.

In oorlogstijd staan dus — volgens het stelsel van Batavus — onder de stelling- en groepcommandanten drieërlei soort van troepen: bezettingstroepen, bewakingstroepen en veldlegertroepen. Doch nu rijst dadelijk de vraag hoe te handelen als de bezetting van een of meerdere forten geheel of gedeeltelijk moet worden afgelost; een bij de verdediging van de vesting Holland denkbaar geval. De infanterie der bewakingstroepen en die van het veldleger zijn daartoe niet geschikt, omdat ze een geheel andere opleiding en oefening dan de bezettingstroepen hebben gehad. Een tweede vraag komt op en wel: wie moeten de zeer talrijke vuurmonden bedienen, die tusschen en achter de forten zullen worden opgesteld; moeten daarvoor ook reeds in vreedetijd bezettingstroepen — want die van het veldleger hebben dat niet geleerd — worden aangewezen.

De bezettingstroepen zijn zeer zeker minder geschikt te achten om tot handhaving der neutraliteit aan de grenzen mede te werken, en toch zijn er zeer goed gevallen denkbaar dat men van die 17000 man bezettingstroepen van Batavus gaarne een gedeelte ook aan de grenzen opstelde en de vroegere vesting-artillerie (met geweren bewapend) zoude terugwenschen om

alleen de forten te bezetten, te bewaken en in staat van verdediging te brengen.

Een in mijn oog zeer groot nadeel van de voorstellen van Batavus is dat er wel geen grondwetswijziging doch wel een wijziging van militie- en schutterijwet aan dient vooraf te gaan, en daar is toch zeker op dit tijdstip zelfs geen oogenblik aan te denken.

Overgaande tot de door mij voorgestane organisatie heb ik bij het ontwerpen daarvan op den voorgrond gesteld dat zij practisch uitvoerbaar zij op dit oogenblik zelf, omdat er periculum in mora bestaat en er niet langer gedraald mag worden om de organisatie van het Nederlandsche leger in overeenstemming te brengen met Nederlandsche toestanden. Bij zulk eene reorganisatie moet tevens zoo min mogelijk gewijzigd worden in bestaande toestanden; mag niet meer dan een werkelijk hoogst noodzakelijke doch altijd betrekkelijk geringe vermeerdering van uitgaven plaats hebben, of wat beter is: de in eenige richting noodige vermeerdering moet door inkrimping in andere richting worden opgewogen. Eindelijk moet die organisatie zoodanig zijn dat als er eens betere dagen aanbreken door invoering van persoonlijken dienstplicht of wel algemeenen weerplicht, door wijziging in andere richtingen van de militiewet, door afschaffing der schutterijen en vervanging dier ten deele gewapende, doch nagenoeg ongeoefende burgerwacht door een werkelijke legerreserve enz., de organisatie niet behoeft te worden gewijzigd in hare hoofdtrekken en in hare beginselen. Men moet dan kunnen volstaan met of de tactische eenheden grootere sterkte to geven, of wel nieuwe tactische eenheden aan de bestaande kunnen toevoegen (bijv. het aantal compagnieën per bataljon of het aantal bataljons per regiment vermeerderen) zonder in de grootere, ik zoude haast zeggen strategische, eenheden wijziging te brengen.

Ik vraag op dit oogenblik voor 't geheel geen grootere legersterkte, die kan toch bij de bestaande wetten niet worden verkregen; de uitbreiding van het eene wapen moet dus geschieden ten koste van de sterkte der onderdeelen van alle wapens; de uitbreiding van het bezettingsleger moet dus geschieden ten

coste van het veldleger, en daar eigenlijk nergens iets af kan, doch van alles te weinig is, moet men wel zeer matig zijn in het vragen van vermeerdering voor onderdeelen van het leger. Het is echter niet mogelijk eene organisatie van het bezettingsleger te geven zonder dat eene vermeerdering der vesting-artillerie, door een ieder als hoogstnoodzakelijk erkend, wordt aangenomen; door in plaats van 40 compagnieën 50 voor dat wapen te vragen, zal ik toch van geen overdreven eischen worden beschuldigd. Ook de genietroepen zijn te zwak; eene vermeerdering met 2 vestingcompagnieën, waarmede eene vermindering met 1 veldcompagnie gepaard kan gaan, is niet te vermijden. Hoe gaarne ik de formatie van depots voor de infanterie en de artillerie ook in vredestand zoude wenschen, ik laat dien wensch tot betere tijden rusten, want ik wil niet door schijnbaar veel te vragen, al is het nog zoo noodzakelijk, den indruk geven van te overvragen.

Reeds in vredestand is het veld- van het bezettingsleger gescheiden. Het bezettingsleger geeft de bezettingen voor alle stellingen en voor de sperforten van land- en waterwegen en houdt zooveel mogelijk garnizoenen in de vesting Holland met uitzondering van de bezettingen der sperforten, die in of nabij die werken verblijf houden, zijn er daartoe geen vredeskazernen genoeg voorhanden, dan moeten de oorlogskazernen, de bomvrije kazernen in de forten en werken, maar worden betrokken; ik zie daarin geen onoplosbare bezwaren, ook niet voor het officierskorps.

De vesting Holland, zie de kaart (Bijlage A.) wensch ik te verdeelen in drie groote deelen:

a. *het landfront*, dat is de Nieuwe Hollandsche Waterlinie van Naarden over Utrecht en Gorinchem door het land van Altena tot de Merwede;

b. *het kustfront* van den Helder tot en met de Willemstad, en oostelijk daarvan aansluitende aan de Nieuwe Hollandsche Waterlinie;

c. *het reduit* of de stelling van Amsterdam.

a. De Nieuwe Hollandsche Waterlinie wordt door mij verdeeld

in 6 groepen; het hoofdkwartier van den Stellingcommandant is te Utrecht in een militair gebouw op het terrein Damlust; de bedoelde zes groepen zijn :

1^e. de groep *Naarden* met het hoofdkwartier te Muiderberg, bestaande uit de vesting *Naarden* met *Ronduit*, *Karnemelksloot* benevens de *Voorwerken* met omliggend terrein, aansluitende aan het gedeelte der Vechtstreek waarin de forten *Uitermeer* en *Hinderdam*, die beide tot de groep *Naarden* behooren;

2^e. de groep *Nieuwersluis* of de groep langs de Vecht van *Hinderdam* tot de *Klop*, waarin de forten *Kijkuit*, *Spion*, *Nieuwersluis*, *Tienhoven* en *Maarsseveen* met het hoofdkwartier der groep in een der gebouwen van de Pupillenschool te Nieuwersluis.

3^e. de groep *Utrecht*, bevattende het terrein om Utrecht van de *Klop* tot *Jutfaas*, en waarin zijn gelegen de forten en batterijen *de Klop*, *de Gagel*, *Ruigenhoek*, *Blauwkapel*, *Voordorp*, *Biltstraat*, *Hoofddijk*, *Rijnauwen*, *Vossegat*, *Lunetten*, *Vechten*, *Hemeltje*, *Overeindsche weg* en *Jutfaas* met het hoofdkwartier der groep in het station *Lunetten* van den Staatsspoorweg;

4^e. de groep *Vreeswijk* of de groep aan de Lek, met het hoofdkwartier in het dorp *Vreeswijk* en waartoe behooren de forten: *Vreeswijk*, *Waaalsche Wetering*, *Korten Uitceeg*, *Honswijk c. a.*, *Everdingen* en *het Spoel*;

5^e. de groep *Asperen* of de groep aan de Linge, waarin de werken *Diefdijk*, *Asperen* en *Nieuwe Steeg*, het hoofdkwartier van de groep is in het stadje *Asperen* gevestigd;

6^e. de groep *Gorinchem* of de groep aan Waal, Maas en Merwede waarin de aan die rivieren en in het land van Altena gelegen vestingen, forten en batterijen: *Gorinchem*, *Vuren*, *Loestein*, *Brakel*, *Pouderoyen*, *Woudrichem*, *Giessen*, *Uppelschen dijk*, *Bakkerskil* en *Steurgat*, met het hoofdkwartier van de groep in de in tweede linie gelegen vesting *Gorinchem*.

Deze groepverdeeling der Nieuwe Hollandsche Waterlinie acht ik het meest gewenscht met het oog op de bevelvoering in verband met het terrein, daar ik het ten eenenmale ongeraden acht als scheiding van twee groepen een grooter of kleiner acces te nemen, zooals bijv. *Batavus* doet, die de Nieuwe Hollandsche Waterlinie in 13 groepen verdeelt en o. n.

het groote acces de rivier de Lek met zijne beide dijken door twee groepen laat verdedigen, van welke groepen de eene ten Noorden en de andere ten Zuiden van de rivier is gelegen. Buitendien is een getal van 13 groepen met het oog op de voor de betrekking van groepcommandant en voor de staven der groepen beschikbare hoofd- en verdere officieren der bezettingstroepen veel te groot te achten.

b. Het kustfront verdeel ik in 3 groepen benevens de twee afzonderlijke forten *IJmuiden* en *Nieuwe Maasmond* met het terrein tusschen de 1ste en 2de groep gelegen en dat de geheele Noordzeekust van Noord- en Zuid-Holland bevat. Die kuststrook wordt echter niet als een afzonderlijke groep beschouwd; de troepen bestemd om die kuststrook te verdedigen en die tot het veldleger zullen behooren, staan direct onder de bevelen van den stelling-commandant. Het hoofdkwartier van de stelling is gevestigd te 's-Gravenhage. De groepen zijn:

1°. de groep *den Helder* bestaande uit de Noordelijke punt van de provincie Noord-Holland, met het Nieuwediep als hoofdkwartier. De in de groep gelegen werken zijn: *de Harssens*, *Wierhoofd*, *Batterij Louise met mortierbatterij*, *Oostbatterij*, *Erfprins*, *Kijkduin*, de *Linie* met de bastions *Dirks-Admiraal* en *Westoever* benevens *Oostoever*;

2°. de groep *Brielle-Hellevoetsluis* of de groep Voorne, bestaande uit het eiland Voorne met de vestingen *Brielle* en *Hellevoetsluis*, en de batterijen aan den *Penscher*- en aan den *Noorddijk*, met *Hellevoetsluis* als hoofdkwartier van de groep;

3°. de groep *Willemstad* of de groep van 't Hollandsch Diep en het Volkerak met de *Willemstad* als hoofdkwartier. Deze groep bestaat uit: het terrein om de *Willemstad*, dat, behalve de vesting *Willemstad*, de forten *de Ruijter*, *de Hel* en *Bovensluis* bevat; het terrein om het fort *Buitensluis* op het eiland *Beijerland* met dat fort, en het oostelijk deel van het eiland *Overflakkee* met het fort *Prins Frederik* waarbij eenige verdere aarde werken.

c. De stelling van *Amsterdam* met het hoofdkwartier in de hoofdstad des Rijks wordt door mij in 4 groepen verdeeld in hoofdzaak gescheiden door het IJ met het Noordzeekanaal, de

Zaan en de Amstel. Die vier groepen hebben tot hoofdkwartieren Monnikendam, Zaandam, Halfweg en Abcoude. Daar de werken, die in de stelling Amsterdam in buitenste linie komen, nog slechts ten deele in aanbouw zijn, zoo spaar ik U en mij de opsomming van de op de bijgevoegde kaart gestelde voorloopige namen der verschillende forten en batterijen, doch merk alleen nog op dat ik het fort *Muiderzand* in de Zuiderzee gelegen tot de groep Monnikendam breng. De vestingen *Muiden* en *Waes*, die op dit oogenblik nog tot de Nieuwe Hollandsche Waterlinie behooren, zijn door mij reeds bij voorbaat tot de groep Abcoude van de stelling van Amsterdam gebracht.

De sperforten *Westervoort* en *Pannerden* of liever in het algemeen alle sperforten, die buiten de vesting Holland liggen, worden in vreedestijd gesteld onder het toezicht van den Commandant der Nieuwe Hollandsche Waterlinie.

Overgaande tot de organisatie der Nederlandsche bezettingstroepen is het mij niet mogelijk deze geheel af te scheiden van de organisatie van het geheele Nederlandsche leger; ik zal echter omtrent alles wat het veldleger betreft zoo kort mogelijk zijn. De organisatie der staven van het bezettingsleger zal ik uitvoeriger behandelen dan gewoonlijk geschiedt, omdat die organisatie op de bevelvoering in oorlogstijd zulk een bijzonder grooten invloed uitoefent en het zeker een groote font der tegenwoordige organisatie is dat die staven in vreedestijd slechts op het papier bestaan en daarenboven nog geheim zijn. De in oorlogstijd te vervullen betrekkingen kunnen op die wijze niet anders dan als bijzaak worden beschouwd, en toch is dat de hoofdzak; want hoewel we allen — ook de officieren, krijgslieden van beroep — niet naar den krijg mogen wenschen als we denken aan de rampen, die de oorlog voor een land medebrengt, zoo is het leger toch in de eerste plaats daar om steeds gereed tot den oorlog te zijn. Elk Nederlandsch officier moet, als de ure des gevaars daar is, kunnen zeggen: „ik heb in vreedestijd mijn plicht gedaan, door mij met alle krachten voor te bereiden op hetgeen in oorlogstijd van mij wordt verwacht,” en hoe kan dat als de oorlogsbetrekking een bijbaantje is, dat

geheim moet worden gehouden en waaraan niet veel kan worden gedaan, omdat de vredesbetrekking al zooveel tijd eischt.

Aan het hoofd van het geheele Nederlandsche leger tevens belast met de verdediging van de vesting Holland staat hij, aan wien dat zware, doch eervolle ambt door Z. M. onzen geëerbiedigden Koning zal worden toevertrouwd. Dat hoofd, die leider der algemeene verdediging moet reeds in vredestijd zijn aangewezen 1); aan hem is een hoofdkwartier toegevoegd ongeveer gelijk in samenstelling als dat hetwelk voor het veldleger voorkomt op bladz. 176 van de „Bepalingen en voorschriften omtrent organisatie, garnizoensindeeling en mobilisatie van het leger” met dien verstande dat alle inspecteurs van wapens en chefs van diensten daarbij worden ingedeeld om den algemeenen leider der landsverdediging ter zijde te staan en ieder voor zoover hun wapen of dienstvak betreft, voor te lichten.

Mocht het veldleger te eeniger tijd afzonderlijk ageeren, als deelnemende aan den strijd tusschen twee andere mogendheden of op eenige andere wijze, dan kan de bevelhebber van dat veldleger alsdan nog worden aangewezen en hem een hoofdkwartier worden toegevoegd getrokken uit het hoofdkwartier van het Hoofd van het geheele Nederlandsche leger en ongeveer samengesteld als dat vermeld voor het veldleger op bladz. 176 van het reeds genoemde Voorschrift.

In alle andere gevallen is een afzonderlijk bevelhebber van het veldleger onnoodig, daar of bij de handhaving van onze neutraliteit, of wel bij de verdediging van de vesting Holland, toch wel nimmer het geheele veldleger bijeen zal ageeren en zelfs het geval van het geheel vereenigd zijn eener divisie van dat leger tot de uitzonderingen zal behooren.

Het Nederlandsche leger denk ik mij zoowel in oorlogs- als in vredestijd met alle treinen, hulpdiensten enz. verdeeld in vijf divisien en wel in 2 velddivisien en 3 bezettingsdivisien, benevens een reserve-veldbrigade.

Hoe gaarne ik ook het toch reeds zoo zwakke veldleger op

1) Wollicht bestaan er redenen om geheim te houden wie de aangewezen persoon is; zulko redenen laten zich zeer goed denken en moeten dan gebillijkt worden.

de tegenwoordige sterkte zoude laten, 9 bataljons bezettings-troepen zooals nu gaat niet; ik stel mij echter met een minimum tevreden en vraag er maar 7 bataljons bij, die natuurlijk van het veldleger af moeten, want ergens anders zijn ze op dit oogenblik zonder wijziging van wetten — en dan komen we weder in het schoone land Utopia terecht — niet te verkrijgen. Overigens laat ik het veldleger, wat de cavalerie en bereden artillerie aangaat, onaangeroerd, doch ontnem er 1 compagnie genietroepen aan, die bij het bezettingsleger overgaat, omdat ik daarbij 2 compagnieën van dat wapen te kort kom en ik die compagnie bij de door mij voorgestane organisatie beter bij het veld- dan bij het bezettingsleger kan missen.

Elke velddivisie bestaat uit: 4 regimenten infanterie, elk ter sterkte van 3 bataljons ad 4 compagnieën; 1 regiment huzaren van 5 escadrons; 1 regiment veldartillerie van 2 afdeelingen; elk van 3 batterijen en 1 treincompagnie; 1 compagnie genietroepen en 1 rijdende pantonafdeeling. De reserve-velddbrigade bestaat uit het regiment Grenadiers en Jagers van 5 bataljons ad 4 compagnieën; 1 regiment huzaren en 1 regiment veldartillerie, beide van dezelfde sterkte als voor een velddivisie is aangegeven en het korps rijdende artillerie van 2 batterijen.

Bij het afzonderlijk optreden van het veldleger wordt dit samengesteld uit de twee velddivisiën en daaraan toegevoegd een grooter of kleiner aantal batterijen der reserve-velddbrigade als korpsartillerie; ook zoude men er de reserve-velddbrigade zelf aan kunnen verbinden. Wenscht men een afzonderlijke cavalerie brigade te vormen, dan worden daartoe de drie regimenten huzaren, elk met achterlating van één escadron bij de divisiën en bij de reserve velddbrigade, vereenigd met de beide batterijen rijdende artillerie. De commandanten der twee velddivisiën en der reserve-velddbrigade zijn generaal-majoor, te nemen uit de verschillende wapens; de commandant der reserve-velddbrigade is tevens in vrede-tijd gouverneur der Koninklijke Residentie.

De drie bezettings-divisiën zijn van ongelijke sterkte en worden elk gecommandeerd door een luitenant-generaal of generaal-

majoor. Deze opper-officiëren treden respectievelijk op als commandanten van het landfront, van het kustfront en van de reduitstelling der vesting Holland; met andere woorden van de Nieuwe Hollandsche Waterlinie, van de Kuststrook en van de stelling Amsterdam. De genie-commandementen en de materieel-commandementen, benevens de districten voor den geneeskundigen en den intendancedienst worden geheel geregeld overeenkomstig met de indeeling van de vesting Holland in drie verdedigingsstellingen; terwijl de buiten de vesting Holland gelegen deelen van Nederland in vreedstijd gebracht worden onder de drie commandementen of districten der verdedigingsstellingen of wel een vierde afzonderlijk commandement of district vormen.

De staven der drie bezettingsdivisiën worden reeds in vreedstijd zooveel mogelijk geformeerd; het is toch van het grootste belang voor de commandanten der verschillende verdedigingsstellingen reeds in vreedstijd het personeel grondig te leeren kennen, dat hem in oorlogstijd onmiddellijk ter zijde zal staan ter vervulling van de moeilijke en omvangrijke taak die hen alsdan wacht. De staf van elk der drie stellingcommandanten moet bestaan, behalve uit den kapitein- of luitenant-adjutant van dien opper-officier, uit:

1°. Een hoofdofficier van den generalen staf als chef van den staf met eenige adjuncten (kapiteins van den generalen staf of kapiteins en luitenanten van de verschillende wapens, die voor een plaatsing bij den generalen staf in aanmerking komen).

2°. Een hoofdofficier der artillerie, bij voorkeur met den rang van kolonel, als toegevoegd officier der artillerie in de stelling. Deze hoofdofficier is de officiële raadsman van den stellingcommandant in artilleriezaken, hij behandelt deze voor zoover ze niet het materieel betreffen, terwijl aan hem de artilleristische leiding van de verdediging der stelling zal worden opgedragen. In vreedstijd commandeert hij een der bataljons vestingartillerie in de standplaats van den stellingcommandant, of wel hij is in speciale betrekking, bij voorkeur in die standplaats.

3°. Een hoofdofficier van de artillerie, met den rang van luitenant-kolonel of majoor, als commandant voor het materieel in de stelling. Die hoofdofficier vervult die betrekking ook reeds

in vredestijd, doch staat dan als zoodanig tevens onder den technischen chef van de vestingartillerie, tevens inspecteur voor het materieel (de commandant der vestingartillerie). Men verkrijgt op die wijze door toevoeging in vredestijd van alle artillerie-magazijnen buiten de vesting Holland, gelegen aan een der drie stellingen, drie commandanten voor het materieel, die in oorlogstijd in hunne zoo gewichtige betrekking blijven en aan wien alsdan alles, wat aanvulling van artilleriesmaterieel en munitieën aangaat, is toevertrouwd. De geheele aanvulling van dat materieel en van die munitieën, zoowel voor het veld als voor het bezettingsleger, is opgedragen aan den commandant der vestingartillerie, die in oorlogstijd behoort tot het groote hoofdkwartier van den algemeenen Leider van 's lands verdediging. De commandanten voor het materieel hebben eveneens het toezicht op het geniematerieel in de stelling; hierdoor wordt voorkomen dat er op één werk bijv. drieërlei soort schoppen zijn: artillerieschoppen, genieschoppen en genietroepenschoppen; over 't algemeen zal een dusdanige regeling bevorderlijk aan de eenheid in het materieel, en zeker niet duurder zijn.

In elk der groepen van de Nieuwe Hollandsche Waterlinie en van het Kustfront (in de stelling Amsterdam is zulks wegens gebrek aan officieren nog niet uitvoerbaar) wordt zoowel voor vredes- als voor oorlogstijd een kapitein of luitenant der artillerie commandant (of adjudant) voor het materieel aangesteld (in de stelling Amsterdam wordt één kapitein of luitenant als adjudant voor het materieel aan den commandant voor het materieel toegevoegd); die officieren behooren tot de bataljons vesting-artillerie; in de groep Utrecht, waarin twee bataljons vestingartillerie zijn ingedeeld, is de jongste officier voor het materieel aan den oudsten, die als commandant voor het materieel in de groep optreedt, toegevoegd. De commandanten voor het materieel in de groepen staan, evenals de magazijnmeesters der artillerie en het bij de magazijnen ingedeelde personeel, zoowel in vredes- als in oorlogstijd onder de betrokken commandanten voor het materieel in de stellingen en tevens onder de groepcommandanten. De commandanten der bataljons vesting-artillerie zijn dus ontheven van het toezicht op en de verant-

woordelijkheid voor het artilleriematerieel, en kunnen zich dus geheel wijden aan hun tweeledige taak van bataljonscommandant en van groep- of fortcommandant of toegevoegd artillerieofficier in stelling of groep.

4°. Een hoofdofficier van de genie, met den rang van kolonel of luitenant-kolonel, als toegevoegd officier der genie in de stelling. Deze hoofdofficier is de officieele raadsman van den stellingcommandant in geniezaken in den uitgebreidsten zin van het woord; onder zijne verantwoordelijkheid worden dan ook de inundatiën gesteld en de opruiming in het voorterrein verricht, terwijl hij ook het toezicht heeft op de telegrafische, telefonische en optische gemeenschap in de stelling. In vredestijd is hij commandant in het geniecommandement, dat de geheele stelling omvat, en waaraan alsdan ook andere buiten de stelling gelegen plaatsen of versterkingen kunnen worden toegevoegd, tenzij de voorkeur wordt gegeven om al, wat buiten de vesting Holland is gelegen, tot een vierde geniecommandement te vormen.

Een reeds in vredestijd onder de bevelen van den geniecommandant staanden kapitein of luitenant der genie blijft zulks ook in oorlogstijd en is dan in hoofdzaak bestemd tot het verrichten der bureelwerkzaamheden, noodig voor het stellen en op peil houden der inundatiën. De eerstaanwezende officieren der genie en de opzichters van dat wapen in vredestijd in de stelling aanwezig, blijven ook in oorlogstijd op hunne standplaatsen ter beschikking en onder de bevelen van den geniecommandant (toegevoegden officier der genie in de stelling) tot het verrichten van allerlei geniewerkzaamheden, dus ook tot het stellen der inundatiën. Tot dit laatste werk kunnen bovendien nog meerdere officieren en opzichters der genie worden aangewezen voor bepaalde gedeelten der stelling of als chefs van inundatiestations.

Een kapitein of luitenant der genie treedt onder de bevelen van den toegevoegden officier der genie in de stelling als chef der telegrafie op.

5°. Een hoofdofficier der intendance, als chef van dat dienstvak in de stelling, zoowel in vredes- als in oorlogstijd. De intendancedienst in de gedeelten des lands buiten de vesting

Holland gelegen, wordt bij voorkeur waargenomen door de intendanten, chefs van dat dienstvak bij de divisien van het veldleger. Aan de chefs van den intendancedienst in de stellingen, worden de noodige kapiteins-intendanten of wel officieren, die in aanmerking komen ter plaatsing bij dat dienstvak, toegevoegd om hen in hunne taak behulpzaam te zijn.

6°. Een dirigeerend officier van gezondheid als chef van dat dienstvak in de stelling, zoowel in vredes- als in oorlogstijd. Het toezicht op den Militair-geneeskundigen dienst in de gedeelten des lands buiten de vesting Holland gelegen, wordt bij voorkeur opgedragen aan de dirigerende officieren van gezondheid bij de divisien van het veldleger. Aan de chefs van den geneeskundigen dienst in de stellingen worden één of meer officieren van gezondheid ter hulpe toegevoegd.

Zoowel de hoofdofficier, commandant voor het materieel, als de commandant in het geniecommandement, benevens de chefs van den intendance- en van den geneeskundigen dienst in de stelling houden in vredestijd verblijf in de standplaats van den stellingcommandant en staan, zooals trouwens reeds is gezegd, doch nu ten overvloed en om alle misverstand te voorkomen wordt herhaald, in vredestijd behalve onder den stellingcommandant ook onder hunne technische chefs, de inspecteurs van wapens of chefs van dienstvakken.

De staf van elk der groepcommandanten in de drie stellingen moet bestaan, behalve uit den kapitein- of luitenant-adjutant van dien hoofdofficier, uit:

1°. een hoofdofficier, kapitein of luitenant der artillerie als toegevoegd officier van dat wapen in de groep;

2°. een kapitein of luitenant der artillerie als commandant voor het materieel in de groep;

3°. een hoofdofficier, kapitein of luitenant der genie als toegevoegd officier van dat wapen in de groep;

4°. een kapitein-intendant, officier van een of ander wapen of kwartiermeester als chef van den verplegingsdienst in de groep;

5°. een officier van gezondheid als chef van den geneeskundigen dienst in de groep.

Bij den staf van den groepcommandant is geen stafofficier

ingedeeld, doch een dusdanig officier kan en zal in oorlogstijd in direct bedreigde grootere groepen wel met de functiën van chef van den staf in de groep worden belast, of aan den groepcommandant worden toegevoegd als meer bijzonder ter hulp in alles wat de deelen van het veldleger aangaat, die aan de verdediging van de groep deelnemen en dan tijdelijk onder de bevelen van den groepcommandant staan.

De officieren, behorende tot de staven van de groepcommandanten, hoewel in vreedetijd bij hun eigen wapen en dienstvak ingedeeld, houden zooveel doenlijk verblijf in dezelfde garnizoensplaats als de groepcommandant en staan behalve onder de bevelen van de chefs van hun eigen wapen of dienstvak ook onder die van den groepcommandant.

Zoowel in de stellingen als in de groepen worden zoo noodig en zoo mogelijk aan de genoemde toegevoegde officieren en chefs van diensten, officieren van lageren rang tot hulp of als adjudant toegevoegd.

De *infanterie* voor het bezettingsleger, bestemd voor de verdediging van de vesting Holland, bestaat uit 16 bataljons waartoe van elk der tegenwoordige acht regimenten Infanterie twee bataljons worden genomen. Het regiment Grenadiers en Jagers komt mij uit den aard der zaak als meer bestemd tot reserve van het veldleger voor, dan om er een willekeurig bataljon van af te nemen en dit als bezettingstroepen over verschillende sterkten te verdeelen. Die 16 bataljons worden tot 4 regimenten elk van 4 bataljons vereenigd; ik heb dus 4 regimentsstaven meer noodig dan nu, en dat is geen weelde; want die vier kolonels zijn niet te missen om als groepcommandanten in de grootere groepen op te treden. Twee dier regimenten zijn bestemd voor de Nieuwe Hollandsche Waterlinie, anderhalf voor het kustfront en slechts een half als voorloopige bezetting van de stelling Amsterdam. Ik weet wel dat het alles te zamen niet veel is; ik weet wel dat ik verre blijf beneden het cijfer door Rooseboom in de „Vragen des Tijds” verlangd, doch er is niet meer en ik reken er dan ook bepaald op, dat als het er op aankomt een deel van het veldleger het terrein tusschen de werken zal bezetten en verdedigen.

Mocht later door uitbreiding van het militiecontingent of door uitbreiding van het aantal lichtingen de legersterkte grooter worden, dan kunnen in de eerste plaats de compagnieën op de nu op papier bestaande of op een grootere oorlogssterkte worden gebracht; daarna het aantal compagnieën van de bataljons van 4 tot 5 of 6 worden vermeerderd, of wel het aantal bataljons per regiment grooter worden genomen.

De *vestingartillerie*, waarvan de sterkte door mij niet als nu op 40, doch op 50 compagnieën wordt aangenomen, wordt in 12 bataljons verdeeld; het 3de, 6de, 9de en 12de bataljon gecommandeerd door kolonels, de overige bataljons gecommandeerd door luitenant-kolonels of majoors, te zamen dus 12 hoofd-officieren evenals nu bij de vier regimenten vesting-artillerie. Er zijn echter buitendien nog drie luitenant-kolonels of majoors noodig als commandanten voor het materieel in de drie stellingen. Van de twaalf bataljons vesting-artillerie tellen er drie 5 compagnieën elk, acht 4 compagnieën elk en één 3 compagnieën; die ongelijke sterkte is noodig met het oog op de groepverdeling.

Voor de Nieuwe Hollandsche Waterlinie zijn uitgetrokken 7 bataljons vesting-artillerie, met te zamen 28 compagnieën, een achtste bataljon ter sterkte van 4 compagnieën behoort in vredestand eveneens tot de 1ste bezettings-divisie (Nieuwe Hollandsche Waterlinie) en geeft in oorlogstijd de staf van het bataljon met twee compagnieën als artillerie voor het verdedigingspark van de Nieuwe Hollandsche Waterlinie; de twee overige compagnieën dienen als bezettingen voor de sperforten Westervoort en Panerden.

Het 9de, 10de en 11de bataljon, te zamen 14 compagnieën sterk zijn bestemd voor het kustfront (2de bezettingsdivisie); terwijl eindelijk het 12de bataljon, sterk 4 compagnieën voor de stelling Amsterdam is aangewezen.

Bij vermeerdering der legersterkte worden de compagnieën eerst op de nu vastgestelde of op eene grootere oorlogssterkte gebracht en daarna nieuwe compagnieën gevormd en c. q. tot bataljons vereenigd met bestemming voor de stelling Amsterdam en voor het verdedigingspark der Nieuwe Hollandsche Waterlinie; terwijl ook indien meerdere sperforten buiten de vesting Holland worden

gebouwd, daarvoor nieuwe compagnieën vesting-artillerie moeten worden geformeerd.

Van het korps *genietroepen* acht ik in 't geheel 5 compagnieën als minimum voor het bezettingsleger noodzakelijk en wel drie voor de Nieuwe Hollandsche Waterlinie, één voor het kustfront en één voor de stelling Amsterdam. De twee vesting-geniecompagnieën, die boven het thans bestaande getal van drie noodig worden geacht, moeten worden verkregen door wijziging van de 3de veld- in een vestingcompagnie en door het formeeren van een nieuwe compagnie.

Wordt de legersterkte groter, dan worden eerst weder de compagnieën op de nu bepaalde of op eene grootere oorlogssterkte gebracht en daarna het aantal compagnieën vermeerderd. Men bedenke toch dat niet alleen het stellen, doch ook het voortdurend op peil houden der inundatiën een aanzienlijk deel der genietroepen zal eischen.

De verdeeling der drie bezettingsdivisiën, te zamen het Nederlandsche bezettingsleger vormende is in den Staat (Bijlage B) te vinden; in dien Staat zijn ook de staven der stelling- en groepcommandanten vermeld. Aan de verdeeling der troepen over de verschillende forten moet niet te veel waarde worden gehecht; die verdeeling is slechts als 't ware op het oog geschied, al naarmate van de grootte van het fort op de kaart en van de meer of minder gewichtige rol, die het heeft te vervullen. Iemand aan wien andere gegevens ten dienste staan, zoude meer dan waarschijnlijk eene andere verdeeling maken, doch dit doet niets ter zake met betrekking tot het hoofddenkbeeld der wijze van verdeelen over de forten in de groepen.

Gaat men den bedoelden Staat na, dan ziet men: 1°. Dat in het algemeen de sperforten even als alle kleinere werken alleen door artillerie worden bezet. Dit is in mijn oog een groot voordeel omdat anders in de sperforten evenals in de kleinere werken deelen van compagnieën van verschillende wapens zouden moeten komen en omdat juist bij kleine bezettingen en zeer zeker bij bezettingen van sperforten eenheid groote waarde heeft. De commandant van het sperfort heeft zijn geheele eigene compagnie onder zijn bevelen; hij kent dus zijn geheele personeel,

hij weet, ten minste zeker van het kader, wat ieder man waard is en waarvoor hij ieder man kan gebruiken, terwijl elk man daarentegen zich meer te huis zal gevoelen omringd van zijn compagniesmakkers, dan wanneer de bezetting uit infanterie en artillerie moet worden samengesteld.

De kleinere werken, die slechts een deel eener compagnie vestingartillerie tot bezetting verkrijgen, kunnen als er vele zulke forten in dezelfde groep liggen (bijv. die in de groep Nieuwersluis) niet alle den compagniescommandant als fortcommandant krijgen; in de eerste plaats komen dan als commandanten van dergelijke forten de kapiteins van de compagnieën vesting-genietroepen in aanmerking.

Nu de vesting-artillerie met geweren is bewapend, kunnen de kanonniers op post staan, patrouille loopen en alle fort-veiligheidsdienst doen even als de infanterie; zelfs vind ik dit een heilzame afwisseling bij het eentonige werk, dat vooral de kanonnier als zoodanig in een klein fort of in een sperfort zal hebben. Het zal echter noodzakelijk zijn eenige scherpschutters der infanterie op zulke forten te detacheren om op kleine levende doelen eenig juist gericht vuur te kunnen brengen.

2°. Dat voor zoover in den staat (Bijlage B) de bezettingstroepen niet alleen over de groepen, doch ook over de forten zijn verdeeld, men in verschillende forten, in tweede linie gelegen, vrij sterke infanteriebezettingen zal uitgetrokken vinden; dit is voor de Nieuwe Hollandsche Waterlinie o. a. het geval met Nieuwersluis, Vossegat, Jutfaas, Lunetten, Vreeswijk enz. Deze infanterie vormt niet de eigenlijke bezetting van het fort, daartoe is in den aanvang de artilleriebezetting voldoende, doch zij wordt in of nabij het fort onder dak gebracht en moet in den eersten tijd dienen tot het houden van toezicht bij de opruimingen, tot het versterken van het tusschen de forten gelegen terrein en tot het geven van hulp in werkkrachten aan die forten, welker bezetting te klein blijkt te zijn om binnen een bepaalden tijd het in staat van verdediging brengen te voltooien. Die infanterie geraakt in vreedstijd reeds geheel te huis in het terrein vóór, tusschen en achter de forten en moet dus later, als het veldleger achter de liniën teruggetrokken is en

troepen afgeeft om bedoeld terrein te bezetten en te verdedigen, aan die bezetting en aan die verdediging deelnemen. Hieruit volgt dat als in de toekomst eenmaal over een grootere legersterkte, ook ten behoeve der infanterie, kan worden beschikt in de eerste plaats de infanterie van het bezettingsleger met nieuwe compagnieën en bataljons moet worden vermeerderd ter bezetting en verdediging van het vóór en tusschen de forten gelegen terrein.

De forten en werken vormen toch slechts het geraamte der stelling; men zoude ze kunnen vergelijken met de bastions eener vesting, doch eerst door de courtines (hier het tusschen gelegen terrein) er bij te voegen, verkrijgt men de vesting. Die courtines moeten even goed bezet en verdedigd worden als de bastions (de forten en werken); wil men dus het veldleger onafhankelijk van de verdedigingsliniën hebben en behouden, dan moet het bezettingsleger sterk genoeg zijn om de stellingen en niet alleen om de forten te bezetten.

Bij de tegenwoordige legersterkte is echter aan zulk een sterk bezettingsleger geen denken; als de vesting Holland wordt ingesloten en belegerd dan zal dus een deel van het veldleger, helaas een veel te groot deel, de rol van de bezettingstroepen der courtines op zich moeten nemen, en met de fortbezettingen de stellingen verdedigen. Ook voor het kustfront geldt in vele opzichten dezelfde redeneering als voor de Nieuwe Hollandsche Waterlinie en de stelling Amsterdam; ook daarin moeten de courtines, dat is de kuststrook tusschen de groepen en forten verdedigd worden. De troepen, die den veiligheidsdienst aan die kust zullen verrichten, zouden tot het door mij voorgestelde bezettingsleger moeten behooren, doch op dit oogenblik is daartoe geen man van dat leger beschikbaar; ook hierin zal het veldleger nu nog moeten voorzien, terwijl dat leger steeds als taak zal behouden een gelanden vijand weder in zee te drijven.

3°. In den staat (Bijlage B) zijn de genietroepen slechts over de groepen en niet over de forten verdeeld; het verdient dan ook ernstig overweging om bij opkomend oorlogsgevaar de genietroepen op de groepshoofdkwartieren te dirigeren, en daar eerst de detachementen er af te nemen, bestemd voor het stellen en op peil houden der inundatiën. Van het overige gedeelte

worden op elk fort eenige geniesoldaten als timmerlieden gedetacheerd en overigens de genietroepen in en buiten de forten gebruikt, daar waar ze volgens het oordeel van den groepcommandant het meest noodig zijn.

4°. Uit de verdeeling der bezettingstroepen over de groepen ziet men dat de bataljons infanterie en vestingartillerie slechts bij uitzondering over twee groepen zijn verdeeld.

Voor verschillende betrekkingen bij de staven en als groep- en fortcommandanten zijn in de nieuwe Hollandsche Waterlinie beschikbaar aan hoofdofficieren van de bezettingstroepen: 2 kolonels regiments- en 8 luitenantkolonels of majoors bataljonscommandanten der infanterie, benevens 8 bataljonscommandanten der artillerie. De commandanten van het 1ste en 2de regiment infanterie zijn commandanten van de groepen Naarden en Utrecht; de commandanten der vier bataljons van het 1ste regiment infanterie zijn: commandant van de vesting Naarden, commandant van de groep Nieuwersluis, commandant van fort Blauwkapel en commandant van fort Vechten; de commandanten der vier bataljons van het 2de regiment infanterie zijn: commandant van de Lunetten op de Houtensche vlakte, commandant van de groep Vreeswijk, commandant van de groep Asperen en commandant van de vesting Gorinchem.

De kolonel-commandant van het 3de bataljon vesting-artillerie is toegevoegd hoofdofficier der artillerie in de stelling der Nieuwe Hollandsche Waterlinie, de kolonel-commandant van het 6de bataljon vestingartillerie is commandant van de groep Gorinchem. De commandanten van het 1ste, 2de, 4de, 5de en 7de bataljon vestingartillerie zijn: toegevoegd officier der artillerie in de groep Naarden, idem in de groep Utrecht, commandant van fort Rijnauwen, commandant van fort Everdingen en commandant van de vesting Woudrichem; terwijl de commandant van het 8ste bataljon vestingartillerie optreedt als commandant der artillerie van het verdedigingspark der Nieuwe Hollandsche Waterlinie.

Als toegevoegde officieren der artillerie in de groepen Vreeswijk en Asperen treden de twee kapiteins leden van de Commissie van

Proefneming op; voor de groepen Nieuwersluis en Gorinchem worden voor dezelfde betrekking aangewezen twee kapiteins der artillerie, werkzaam aan de koninklijke Militaire Academie.

In de Stelling van het Kustfront zijn voor verschillende betrekkingen bij de staven en als groep- en fortcommandanten beschikbaar aan hoofdofficieren van de bezettingstroepen: 1 kolonel regiments- en 6 luitenant-kolonels of majoors bataljonscommandanten der infanterie, benevens 3 bataljonscommandanten der artillerie. De kolonel commandant van het 3de regiment infant. is commandant van de groep Willemstad, de commandanten der vier bataljons van het 3de regiment infanterie zijn: commandant van de vesting Hellevoetsluis, commandant van de vesting Brielle, commandant van de vesting Willemstad en commandant van het fort Prins Frederik (Ooltgensplaat); de commandanten van het 1ste en 2de bataljon 4de regiment infanterie zijn commandanten van den Helder en van het landfront van de groep den Helder.

De kolonel commandant van het 9de bataljon vestingartillerie benevens de hoofdofficieren commandanten van het 10de en 11de bataljon vestingartillerie zijn toegevoegde officieren van de artillerie in de groepen den Helder, Brielle—Hellevoetsluis en Willemstad. De hoofdofficier der artillerie, Voorzitter van de Commissie van Proefneming, treedt op als toegevoegd officier der artillerie in de Stelling van het Kustfront.

Tot commandanten van de groepen den Helder en Brielle—Hellevoetsluis wordt in deze organisatie gerekend op de beide vlagofficieren der Marine, in vreedstijd Directeuren der Marine te Nieuwediep en te Hellevoetsluis. Deze vlagofficieren moeten geen hooger rang dan die van Schout bij Nacht hebben, terwijl de commandant van de Stelling van het Kustfront bij voorkeur een Luitenant-Generaal of een der oudste Generaal-majoors moet zijn. Die hooge rang is ook wenschelijk omdat als een der divisien van het veldleger aan de verdediging van het Kustfront mocht medewerken, de divisie-generaal, die slechts generaal-majoor kan zijn, het bevel over zijne divisie onder den Stellingcommandant kan behouden. Deze laatste reden maakt het in 't algemeen wenschelijk aan de stelling-commandanten den rang van luitenant-generaal te geven.

In de stelling van Amsterdam zijn voor verschillende betrekkingen slechts beschikbaar 4 hoofdofficieren der bezettingstroepen en wel de kolonel commandant van het 4de regiment infanterie, de commandanten van het 3de en 4de bataljon van dat regiment en de kolonel commandant van het 12de bataljon vestingartillerie die in vreedstijd, en voorloopig ook in oorlogstijd, optreden als commandanten van de groepen Halfweg, Zaandam, Abcoude en Monnikendam.

De hoofdofficier directeur der Artillerie-Schietsschool treedt als toegevoegd artillerie-officier in de stelling Amsterdam op; terwijl diezelfde betrekking in de groepen voorloopig wordt vervuld door luitenants der artillerie werkzaam aan de Koninklijke Militaire Academie of lid van de Commissie van Proefneming.

Bij een bedreiging van de stelling Amsterdam, komen, door de alsdan te versterken bezetting, vermoedelijk officieren hooger in rang dan de voorloopig aangewezenen ter beschikking, die in dat geval het commando of de betrekking overnemen.

Alle verdedigingswerken in de Nieuwe Hollandsche Waterlinie en in de stelling van het Kustfront, welke niet door hoofdofficieren worden gecommandeerd, hebben kapiteins van de compagnieën bezettingstroepen tot commandanten. In de stelling van Amsterdam kan men in elk der vier groepen, volgens de voorgestelde organisatie slechts op drie kapiteins commandanten van bezettingscompagnieën als fortcommandanten rekenen. De tegenwoordige legersterkte veroorlooft niet voor de stelling Amsterdam meer bezettingstroepen uit te trekken; wordt die stelling ernstig bedreigd, dan moet onder deze omstandigheden het veldleger de verder noodige infanterie voor die stelling leveren, terwijl de vestingartillerie alsdan uit de Nieuwe Hollandsche Waterlinie of uit een der groepen van de stelling van het Kustfront moet worden genomen, want wat het zwaarste is, moet het zwaarste wegen en met Amsterdam staat of valt Nederland.

Ook is er geen man bezettingstroepen uitgetrokken voor Geertruidenberg, voor ter Neuzen, voor Ellewoutsdijk, voor de (behalve voor Pannerden en Westervoort) nu nog bestaande of nog te bouwen sperforten aan onze oostelijke grenzen, voor een

wellicht nog te bouwen fort bij Moerdijk enz.; doch waar niets meer over is, verliest volgens een bekend spreekwoord zelfs de Keizer zijn recht.

Uit alles blijkt dus genoegzaam dat de voorgestelde organisatie slechts matig voldoet aan de eischen voor de getalsterkte der bezettingstroepen te stellen, doch er kon en mocht niet meer worden gevraagd om nog iets over te laten dat eenigszins naar een veldleger geleek.

Er rest mij nog U in korte trekken het beeld te schetsen van de oefening, die naar mijne meening aan de Nederlandsche bezettingstroepen moet worden gegeven. Op den voorgrond stel ik dat bij alle oefeningen van soldaten, tot welk wapen zij ook mogen behooren, in de eerste en voornaamste plaats gezorgd moet worden het hoofddoel te bereiken, dat is, dat men moet verkrijgen een zooveel mogelijk practisch geoeffend *soldaat*.

Dat woord *soldaat* sluit al eene geheele oefeningsperiode in zich, en wel om van burger soldaat te worden; doch niet minder sluit het den eisch in zich om te zorgen dat, nadat de rekrut een geoeffende is geworden, het soldaat zijn niet in meerdere of mindere mate verloren ga; gemeenlijk is toch de pas afge-exerceerde rekrut op het toppunt van zijn „soldaat zijn.” Vooral bij de vestingartillerie bestaat daartoe uit den aard der vredes-werkzaamheden aan dat wapen opgedragen, veel onwillekeurige en toch zoo goed te verklaren aanleiding.

Soldaat zijn, dat is blindelings gehoorzaam aan de bevelen van zijn meerdere, is voor bezettingstroepen bijna nog meer noodig dan voor veldtroepen; deze laatste toch zijn in het gevecht veel meer onder het oog hunner officieren dan de tussehen dwarswallen en aardophoogingen verspreide en dikwerf in het duister strijdende fortbezettingen. Soldaat wordt men slechts door van den aanvang af te gehoorzamen aan elk bevel, en dat leert en onderhoudt men voornamelijk door het duchtig, ik zoude haast zeggen stram exerceeren in rij en gelid; liefst met het geweer in handen; dat leert en onderhoudt men ook indien door iederen meerdere zeer bepaald wordt gevergd, dat alle voorgeschreven vormen ten zijnen opzichte, zooals de militaire

houding en groet, steeds uiterst stipt worden opgevolgd.

Stel een fortcommandant beveelt aan een onderofficier met een paar man langs een bepaalden weg een patrouillegang te maken; de sergeant, onberispelijk, kaarsrecht in de voorgeschreven houding, luistert opmerkzaam en eerbiedig toe, maakt kort rechtsomkeert en gaat; wees verzekerd dat die man ook buiten uw oog uwe bevelen stipt zal opvolgen. Staat daarentegen die sergeant in een meer of minder ineengezakte houding tegenover U, vraagt hij of het misschien niet beter is een anderen weg te gaan of iets dergelijks; laat hem dan maar niet buiten uw oog; er komt van dien patrouillegang niet veel terecht. Verondersteld wordt klaarblijkelijk dat beide onderofficieren overigens in ontwikkeling gelijk staan.

Te weten dat men te doen heeft met soldaten — en men ziet het dadelijk aan de houding — geeft vertrouwen aan hem die beveelt, en vertrouwen is in oorlogstijd zoo noodig, daar zonder dat overal toezicht op moet worden uitgeoefend, iets dat veel kostbaren tijd in beslag neemt en dat bovendien ongeschikt maakt voor eene algemeene en ruime opvatting van zaken.

Geef dan ook den vestingartillerist, als gij hem werkelijk tot soldaat wilt maken, het geweer in handen; elk man zijn eigen geweer, waar hij verantwoordelijk voor is en dat hij ook zelf moet schoonhouden. Laat hem altijd met dat geweer uitrukken; laat hem steeds voor dat hij afmarcheert er ferm en flink eenige handgrepen mede uitvoeren; dan beseft hij dat hij in de eerste plaats soldaat is en blijft, en het is noodig om daaraan te denken bij het „Vooruit —” en „Achteruit — stuk” dat hem op de exercitiebatterij wacht. Doch waartoe langer bij een zaak stilgestaan, die zoo goed en zoo flink besproken is door den 1sten luitenant der vestingartillerie W. F. Pop in de Januari-afllevering van de Militaire Spectator van dit jaar; een artikel dat groote waardeering en ernstige overweging verdient.

Het berijden van een mijner stokpaardjes zoude mij echter van mijn onderwerp: de oefening der bezettingstroepen, afleiden. Zooals uit de door mij voorgedragen organisatie blijkt, blijven de verschillende wapens in vreedestijd gescheiden, onder hun eigen technische chefs; hoewel ze buitendien nog onder de stelling-

commandanten staan. Aan alle wapens wordt in de eerste weken dezelfde opleiding tot soldaat gegeven; dat wil zeggen alle worden grondig onderwezen in de rekrutenschool, ook met het geweer (karabijn), en leeren daarna van de compagnieschool slechts zooveel als noodig is om behoorlijk te marcheeren en op parades enz. in het openbaar te kunnen verschijnen. De infanterie dient echter de compagnieschool grondiger, en verder, doch slechts met mate, de bataljonsschool en het verspreid gevecht te beoefenen, omdat er gevallen denkbaar zijn, dat zij tot handhaving der neutraliteit aan de grenzen, of wel op andere wijze, buiten haar rol van bezettingsinfanterie moet optreden.

Kwamen de miliciens 1 October onder de wapenen — het niet bezitten van exercitieloodsen is daartoe in mijn oog wel een bezwaar, doch geen overwegend bezwaar — dan zoude aan elk wapen minstens 7 maanden, van 1 October tot 1 Mei, kunnen worden gegeven om den rekrut tot geoefend man in zijn eigen wapen te vormen; er bleven dan (bij 12 maanden eersten oefeningstijd) nog 5 maanden van 1 Mei tot 1 October over om die troepen geheel onder de bevelen hunner tactische chefs, de stelling-, groep- en fortcommandanten te stellen, ten einde hen gedurende dien tijd tot werkelijke bezettingstroepen op te leiden.

Het is echter noodig, en dat vraagstuk kan mijns inziens zeer goed worden opgelost, dat de bataljons infanterie dier bezettingstroepen in dezelfde garnizoenen liggen als de vesting-artillerie en wel in de onmiddellijke nabijheid van het terrein hunner werkzaamheid in oorlogstijd. Van dat desiratum zijn we echter nog verre af; in de geheele Nieuwe Hollandsche Waterlinie bijv. ligt toch van de infanterie slechts 1 bataljon te Naarden en 1 te Utrecht in garnizoen. Als men aanneemt dat de bataljons, die bij de fortmanoeuvres der laatste jaren in de Nieuwe Hollandsche Waterlinie als bezettingstroepen dienst deden, ook in oorlogstijd daartoe zijn aangewezen, dan komt men tot het feit dat die bataljons in garnizoen liggen te 's-Hertogenbosch, Gouda, Geertruidenberg en Arnhem. Ik onthoud mij van alle commentaren op dit feit en laat de gevolgtrekkingen omtrent de doelmatigheid dier garnizoensplaatsen

voor bezettingstroepen, bestemd voor de Nieuwe Hollandsche Waterlinie, gerust aan uw oordeel over.

Nu de militie niet 1 October, doch 1 Mei opkomt, is het ondoenlijk zeven maanden tijds af te zonderen voor de verschillende wapens om den milicien tot soldaat te vormen. Hoogstens 4 maanden kunnen daarvoor worden toegestaan en wat er dan nog aan de opleiding in dat opzicht ontbreekt, moet in de wintermaanden maar worden ingehaald. Slechts twee maanden, September en October blijven er over tot oefening der verschillende wapens als bezettingstroepen; doch dan moeten ook die twee maanden de bezettingstroepen geheel onder de bevelen hunner tactische chefs, de stelling-, groep- en fortcommandanten worden gebracht. Tijdens die twee maanden moeten alle bezettingstroepen gelegerd worden op de werken, die zij in oorlogstijd zullen bezetten en wel voor zoo langen tijd als er geld daartoe beschikbaar is, met de leuze: „hoe langer, hoe beter”. Voor zoover zulks slechts eenigszins met hunne overige dienstverrichtingen is overeen te brengen, nemen de bij de staven ingedeelde officieren, die niet tot de eigenlijke bezettingstroepen behooren, aan de oefeningen deel. Van de aanwezigheid der bezetting op het fort moet gebruik worden gemaakt om alle wijzigingen in het werk aan te brengen, die noodig zijn en waarvoor geen of weinig geld, doch alleen werkkrachten vereischt worden. Tevens wordt alle materieel, dus ook dat der artillerie, gedurende dien tijd nagezien en schoongemaakt.

Is er genoegzaam geld beschikbaar dan worden er in 't laatst van September en 't begin van October — want eerder is de bezetting zeker niet als een geheel in de hand van den fortcommandant — meer of minder uitgebreide fortmanoeuvres gehouden in den geest als zulks in de laatste jaren plaats had. Door de fortbezettingen wordt daarna alles weer in den vorigen toestand of in een betere teruggebracht, waarbij de fortcommandant zelf het meeste belang heeft als verantwoordelijk persoon voor de verdedigbaarheid van zijn fort.

In de wintermaanden wordt theoretisch de verkregen oefening als bezettingstroep onderhouden en is er wellicht nu en dan nog gelegenheid om alle wapens te oefenen in het werken in bevroren

grond, in het openhouden en uitijzen van grachten enz.; terwijl er zeker nu en dan tijd zal zijn om de infanterie als handlanger bij het gladde geschut te oefenen en in den vestingartillerist door de exercitie met het geweer den soldatengeest te onderhouden.

De officieren der bezettingstroepen van alle wapens houden des winters gezamenlijk oefeningen op de kaart onder de hoofdleiding van den stellingcommandant, die voor elk garnizoen bijtijds de taak voor den winter opgeeft. In de garnizoenen worden de oefeningen gehouden onder leiding van den groepcommandant; zijn in eenzelfde garnizoen de bezettingen van meerdere groepen aanwezig, dan geschiedt de oefening groeps-gewijze; of wel één der groepcommandanten kan beurtelings met het onder hem behorende personeel c. q. als aanvallende partij optreden. Ook kan de stellingcommandant zelf in een der garnizoenen de leiding van de oefening op zich nemen.

Men oefene zich bij voorkeur op de kaart van het terrein, dat men in oorlogstijd zal moeten verdedigen, en geve daarbij aan een ieder zooveel doenlijk de taak, die hem ook in de ure des gevaars wacht.

Aan die oefening op de kaart moet echter steeds gepaard gaan, dat men op het terrein zelf zich van het nut en de mogelijkheid der binnenskamers genomen maatregelen grondig gaat overtuigen; slechts daardoor wordt niet alleen de belangstelling in den gang der oefening levendig gehouden, doch wordt ook een, niet hoog genoeg te schatten terreinkennis verkregen. Juist het bezitten van die terreinkennis is het groote voordeel van den verdediger boven den aanvaller; een voordeel dat op moet wegen tegen den opwekkenden geest van initiatief, die uit den aard der zaak meer het deel des aanvallers dan dat des verdedigers is.

Worden de *oefeningen* op de kaart van het officierskader der bezettingstroepen — ik noem ze met voorbedachten rade geen *belegeringsoefeningen* op de kaart — goed geleid, dan komen daarbij ongezocht zoovle vraagstukken voor, die een oplossing of een bespreking eischen, dat de onderwerpen ter behandeling in de wetenschappelijke bijeenkomsten als van zelf en ongevraagd te voorschijn treden. De behandeling dier vraagstukken zal zeker

meer belangstelling inboezemen, dan dat er een of ander onderwerp maar wordt aangegrepen en behandeld, omdat men wel eens iets dient te doen. Naar mijne meening zullen in den regel die wetenschappelijke bijeenkomsten door de officieren van alle wapens der bezettingstroepen kunnen worden bijgewoond; op dien regel zouden alleen zuiver technisch- of ballistisch-artilleristische onderwerpen eene uitzondering kunnen, doch niet behoeven te maken.

Die oefeningen op de kaart behoeven volstrekt niet altijd belegeringsoefeningen te zijn in den eigenlijken zin van het woord; een zeer goede taak voor een winterseizoen zoude bijv. zijn de regeling van den veiligheidsdienst in een groep tot in de kleinste bijzonderheden eerst op de kaart en daarna op het terrein uitgewerkt. De regeling van den verplegingsdienst, van den geneeskundigen dienst, van de aanvulling van materieel en munitie, de wijze van regeling van artillerie- en infanterievuur enz. zijn allen onderwerpen, die niet slechts in het algemeen behandeld, doch voor bepaalde groepen tot in bijzonderheden, ook op het terrein, uitgewerkt, elk genoegzamen arbeid voor een groot deel van den winter geven.

Doch aan elke oefening, en dus ook aan deze, moet door den Leider de bezieling worden gegeven, en dit is gemakkelijk te verkrijgen, indien het hem slechts gelukt aan ieder officier der bezettingstroepen te doen begrijpen dat de aan dezen bij de oefeningen opgedragen taak, moet leiden om hem meer en meer te bekwamen voor het eervolle ambt, dat hij in oorlogstijd zal bekleeden; namelijk dat van aanvoerder van hooger en lageren rang in den edelsten strijd die bestaat, in den strijd om ons onafhankelijk volksbestaan.

Wellicht ontga ik het verwijt niet, dat ik, wat de oefening der bezettingstroepen betreft, wel wat veel in algemeenheden ben gebleven, en niet een uitgewerkt programma dier oefeningen heb gegeven. Met opzet is dit nagelaten, omdat zulk een programma eigenlijk niet voor discussie vatbaar is en meereen product wordt van l'art de grouper les chiffres, dan een bepaald bewijs dat men in een beperkten tijd kan rondkomen. En het is juist de groote kwestie of er tijd genoeg is om de verschil-

lende wapens als bezettingstroepen te oefenen; is die tijd er dan wijst de beste wijze van oefening zich als van zelf in de practijk aan. Het is buiten twijfel dat een langere oefeningstijd dan, en de wet, en 's lands geldmiddelen toelaten, gewenscht, ja eigenlijk noodig is; doch als men niet kan krijgen, wat men wenscht, dan moet men liefhebben wat men heeft; dat is: met den beschikbaren oefeningstijd moet zoodanig gewoekerd worden, dat het te weinig minder wordt gevoeld.

Stelt men den eersten oefeningstijd op twaalf maanden (voor het gedeelte dat langer onder de wapens blijft, is de toestand gunstiger), dan heeft de infanterie 10 maanden om zich onder hare technische chefs als infanterie te oefenen en ongeveer op de helft van dien tijd 2 maanden om zich onder hare tactische chefs te oefenen als bezettingstroepen. Daar ze volgens de door mij gewenschte organisatie afgescheiden is van de infanterie van het veldleger, zal er geen enkel bezwaar bestaan om ze wat minder in den marschveiligheidsdienst, in het verspreid gevecht en in het doen van groote marschen te oefenen; doch wat meer in veiligheidsdienst in en vóór vestingen en forten, en bij het schijfschieten ook in het vuren over hooge borstweringen en in het zoogenaamde indirecte schieten.

De twee maanden (September en October) dat de bezettingsinfanterie onder haar tactische chefs komt, zijn voldoende voor de oefening als bezettingstroep; dat is in den dienst in sterkten in den uitgebreidsten zin van het woord, dus: inwendigen dienst, veiligheidsdienst, alarmeeringsen, pionieroefeningen, helpen bij het in en uit de remises brengen en bij het bedienen van glad geschut enz. Men ontneme echter aan de bezettingsinfanterie het draagbare pioniergereedschap, doch leere hen het gebruik van het zooveel zwaardere gereedschap, dat voor hen op de forten gereed ligt. Hoewel niet rechtstreeks tot het hoofdstuk „oefening” behoorende, wijs ik er toch op dat men om goed geoefend te kunnen worden er ook naar gekleed moet zijn, en eisch ik dus voor alle bezettingstroepen: vetlaarzen, werkkielen en werkbrokken.

Wat betreft de vestingartillerie, zoo verg ik van dat wapen niets meer dan wat het nu ook moet leeren; slechts doe ik den

eisch en vind zulks hoogst noodzakelijk, dat ieder man zijn eigen geweer schoonhoude. Leert hij dat niet als een dagelijkschen plicht in vreedetijd, dan verzuimt hij het zeker in oorlogstijd en kent het daarenboven niet. Als het slechts gelast en er goed de hand aan gehouden wordt, zal voor dat poetsen tijd genoeg te vinden zijn. Het artilleristisch poetsen wensch ik echter geheel af te schaffen door den fortwachter (een onderofficier, die tot de bezetting van het fort behoort) te belasten met en verantwoordelijk te stellen voor het poetsen en schoonhouden van het materieel en hem daartoe naar mate van de grootte van het fort een of meer (voor kleine forten slechts één), doch steeds slechts enkele kanonniers-magazijnknechts toe te voegen. Het materieel zal er niet minder goed om schoon gehouden worden, vooral als de fortcommandant er in de maanden September en October, tijdens de bezetting onder zijne bevelen staat, nauwkeurig inspectie over houdt. Door die regeling wint de vestingartillerie tijd genoeg om gedurende de maanden September en October zich met de infanterie en de genietroepen als bezettingstroep te oefenen. Wellicht dat er ook nog wel wat tijd is te vinden door de theorieën over materieel en kogelbaan nog meer te vereenvoudigen. Wat ter wereld doet het er toch toe of een kanonnier, ja zelfs een korporaal de werking van de buizen der projectielen kan verklaren; doch hij moet zonder aarzelen de granaat van de granaatkartets weten te onderscheiden. Als men hem te geleerd maakt, loopt men daarenboven nog maar gevaar hem uit het geleerde verkeerde gevolgtrekkingen te zien maken; zoo zoude hij bijv. de traagheid, die de buis doet werken, als een zeer gewilde en nuttige eigenschap ook op den kanonnier en in de eerste plaats op zich zelf kunnen toepassen.

De geniesoldaat der vestingcompagnieën moet ook die twee maanden onder het bevel zijner tactische chefs dienen, en daar zal toch wel geen bezwaar tegen zijn; daar hij nu gemeenlijk in het begin van September uit het kamp terugkomende, zijn elementaire opleiding alsdan voltooid mag achten. Tijdens die twee maanden doet hij alle diensten met de andere wapens der bezetting mede, doch wordt buitendien op het terrein — zoo

mogelijk practisch — bekend gemaakt met de behandeling van de inundatiemiddelen, die hij in oorlogstijd geroepen is in de groep te bedienen.

Nog een enkel woord over de oefening van het kader, ook van het officierskader. Detacheering bij andere wapens komt mij in het algemeen overbodig voor, als slechts streng het beginsel wordt vastgehouden om de fortbezettingen telken jare twee maanden samen te brengen en te oefenen al is het dan ook uit gebrek aan geld niet gedurende al dien tijd op het fort zelf, waar ze te huis behoort. Dergelijke detacheringen die in den laatsten tijd alleen voor officieren der infanterie, en wel bij het korps genietroepen, plaats hadden, hebben ook hunne nadeelen. Ik geloof dat het beter is ieder in zijn werkkring te laten, doch van die twee maanden gebruik te maken om van elkander veel te leeren, en wel zooveel dat in tijd van nood de een den ander helpen kan. Overigens geldt voor de oefening van het kader hetzelfde, wat van de oefening der wapens in 't algemeen is gezegd; doch steeds moet bij alle oefeningen, zoo wel theoretische als practische, de hoofdbestemming: het optreden als bezettingstroepen in het oog worden gehouden.

De door mij voorgestane en hier voorgedragen organisatie der Nederlandsche bezettingstroepen wordt, ik heb dit in den aanvang reeds doen uitkomen, niet door mij als eene ideale beschouwd. Dat kan ik tot mijn leedwezen niet doen, omdat men om behoorlijk te organiseeren troepen in genoegzamen getale moet hebben, en die ontbreken bij de tegenwoordige legersterkte; want wie onzer kan aan de schutterijen, zooals ze nu zijn ingericht, eenige werkelijke waarde voor onze landsverdediging toekennen.

Maar al kan de besproken organisatie, om de aangevoerde reden, geen ideale zijn, toch geloof ik dat de verdedigbaarheid van ons vaderland zeer, ja oneindig veel zoude winnen bij de invoering van een dusdanige of van eene dergelijke organisatie; dat wil zeggen van eene organisatie, die op denzelfden grondslag: „den oorlogstoestand” is gevestigd.

Mocht ik in mijne meening dwalen, gaarne vernam ik dan

zoo straks de gronden, waarop naar uw gevoelen mijne dwaling berust, want zekerheid kan ik in deze niet hebben, doch in hoofdzaak slechts geloof, dat ik alsdan zoo goed mogelijk zal trachten te verdedigen en te rechtvaardigen.

Hoe donker het er ook op dit oogenblik met de onmisbare vermeerdering van onze levende strijdkrachten ook moge uitzien, laat ons niet wanhopen. Laat elk onzer, burger of krijgsman, met woord en daad trachten de belangstelling in ons nationaal leger bij de natie op te wekken; want gelukt dat, dan is het pleit beslecht en zal een goede organisatie der Nederlandsche strijdkrachten niet meer afstuiten op een te kort aan geoefende weerbare mannen.

Dat zij zoo.

De VOORZITTER. Was het ons recht welkom dat de heer Seyffardt, als spreker ons zoo gunstig bekend, aan de uitnoodiging van het bestuur tot het vervullen eener spreekbeurt in onze Vereeniging wel heeft willen voldoen, de ingenomenheid hiermede werd nog aanzienlijk verhoogd door het door den geachten spreker ter behandeling gekozen onderwerp; want moge dit ook al aan geen onzer vreemd zijn en wij er de groote belangrijkheid van erkennen, toch geloof ik te mogen aannemen dat voor velen van ons de détails er van, die ons door den heer Seyffardt zoo kernachtig zijn voorgesteld, in velerlei opzicht nieuw zijn.

Door den bekwamen kolonel Kromhout werd de eerste krachtige stoot gegeven aan de zoogenaamde fortmanoeuvres, aan de oefening der bezettingstroepen; onder zijne doeltreffende leiding hebben die oefeningen zich ontwikkeld en resultaten opgeleverd, die met betrekking tot den korten tijd, die tot beden daaraan werd besteed, zeer bevredigend mogen heeten.

Het was de heer Seyffardt, die den énergieken leider dier oefeningen steeds ijverig en krachtig ter zijde stond, en te verwachten was het daarom dat het ter bespreking aangekondigde onderwerp door den geachten spreker met de meeste zaakkennis zou worden behandeld, en dat zijne voordracht aan onze verwachting volkomen heeft beantwoord, hiervan durf ik den heer Seyffardt de verzekering geven.

Ik meen mij dan ook te mogen veroorloven den geachten spreker voor zijne zaakrijke en leerrijke voordracht den oprechten dank der vergadering aan te bieden (applaudissemment).

De vergadering wordt voor eenige oogenblikken geschorst.

De vergadering heropend zijnde, zegt de VOORZITTER;

De aangekondigde, door den heer van Kesteren op den 29ⁿ April e.k. te houden lezing zal geen plaats vinden, aangezien deze heer zich in het buitenland bevindt, terwijl volgens zijne mededeeling aan een der bestuursleden zijne afwezigheid nog wel twee maanden zal duren.

Ofschoon het ons leed doet de lezing van den heer van Kesteren te moeten missen, zoo komt het ons toch zeer ten goede over den hierdoor vrijgevallen avond te kunnen beschikken. Aan het bestuur toch is door den heer Kool en anderen het verlangen te kennen gegeven, dat een afzonderlijke avond worde bestemd uitsluitend tot het voeren van debat over het hedenavond behandelde gewichtige onderwerp. Ook het bestuur acht in dit geval eenige voorbereiding daartoe niet overbodig en voldoet gaarne aan den geuiten wensch door hiervoor vast te stellen, dat op den 22ⁿ April e. k. eene algemeene Vergadering zal plaats hebben. Het bestuur zal zich bovendien beijveren om het gedrukte verslag van de vergadering van hedenavond nog vóór dien datum aan de leden te doen bezorgen.

Mochten er evenwel heeren zijn, die ook nu nog wenschen te debatteeren, inlichtingen te vragen of te geven, gaarne wordt de gelegenheid daarvoor verstrekt.

De heer Kool. Even als vele andere leden, ben ik persoonlijk zeer dankbaar voor het besluit door het bestuur genomen om de discussie over de hoogst belangrijke lezing van mijn vriend Seyffardt tot de volgende vergadering uit te stellen.

Om het daarmede beoogde doel goed te bereiken, is het zeker wenschelijk dat heden avond verder niet over het onderwerp worde gesproken, ten einde geen vertraging te brengen in het drukken van het verslag, dat wij zeker allen vóór de volgende vergadering gaarne à tête reposée zullen willen nalezen.

Ik wensch dan ook op mijn verlangen om heden avond geen discussie te voeren, geen inbreuk te maken. Alleen zou ik de heeren, die zich voorstellen aan het debat deel te nemen, wel in overweging willen geven hunne gedachten vooral te laten gaan over de vraag: op welke wijze aan het vele goede, dat in de denkbeelden van den heer Seyffardt, nopens de oefeningen der bezettingstroepen is begrepen, het best gevolg kan worden gegeven ook wanneer er geen verandering wordt gebracht in de bestaande organisatie en toestanden.

Op deze wijze zullen wij voor de praktijk het verst komen. Immers, wij weten het allen, er bestaat op dit oogenblik een groote kapstok waaraan alles, wat betrekking heeft op wijziging in de organisatie van het leger uit den aard der zaak wordt opgehangen, nl. de grondwetsherziening. Zoolang deze niet heeft plaats gehad en de daarop steunende nieuwe wetten niet zijn gemaakt, of de grondwetsherzieningsvraag niet op andere wijze van het tooneel is verdwenen, zal er van eene wijziging in de organisatie van het leger wel geen sprake zijn. En toch is het m. i. wenschelijk dat voor de oefeningen der bezettingstroepen, reeds dadelijk partij getrokken worde — voor zoover dit niet reeds is geschied — van sommige wenken van den spreker.

De Voorzitter. Zoo niemand meer het woord verlangt te voeren, dan sluit ik de vergadering, na nogmaals haren oprechten dank te hebben aangeboden aan den heer Seyffardt, die de welwillendheid zal hebben om de vergadering op den 22ⁿ April e. k. te komen bijwonen.

De vergadering wordt gesloten.

De Secretaris,

G. N. H. SCHULTZ VAN HAEGEN.